

Bu Sayıda

Bir Dinamik Olarak Kürt Meselesine *Praksis* ile Bakmak

AKP iktidarı altında 10. yılını tamamlamakta olan Türkiye'nin ideolojik, politik ve iktisadi anlamda hızlı bir dönüşüm süreci içerisine girdiği bir dönemde *Praksis* Dergisi'nin üst üste iki sayısını Kürt meselesine/dinamiğine ayırıyor olması şüphesiz bilinçli bir tercihten kaynaklanıyor. Böyle bir tercih Kürt meselesini sadece yaygın deyişle, Türkiye'nin bugünkü en yakıcı ve en acil çözüm gerektiren "sorunlarından" birisi olarak görmenin ürünü değil. Bu tercih bundan da öte Kürt meselesinin; Türkiye kapitalist formasyonunun tarihsel gelişimini, güncel durumunu ve sosyal kurtuluş dinamiklerini bir bütün olarak kavramanın verimli başlangıç noktalarından birisi olduğu düşüncesinden de beslendi. Kürt meselesi Türkiye kapitalizminin gelişiminden etkilenmekle kalmayıp onun siyasi/ideolojik yapılanmasına tesir eden ve onun kriz alanlarından birisini oluşturan, 1960'lardan beridir de sol/sosyalist muhalefetin temel bileşenlerinden biri olmuş sosyal-siyasal dinamiktir. Sayının başlığını tasarlarken Kürt sorununun yanına "Kürt dinamiği" ifadesini eklememizin arkasında da yaklaşık 20 yıldır bir siyasal hareket olmanın ötesine geçip bir sosyal harekete dönüşmüş bulunan –ve çok boyutlu-aktörlü bir bütünlük olarak- Kürt hareketinin Türkiye'de son yıllardaki İslamcı-neoliberal hegemonyanın kuruluş sürecinde belirginlik kazanan dönüştürücü potansiyelini hesaba katmaya çalışan bu perspektif yatmaktadır.

Hem böyle bir perspektifin gerekliliğini kavramada hem de bu perspektifin beslediği çalışmalar/üretimler ortaya koymada *Praksis*'in kimliğini oluşturan tarihsel materyalizm ve sınıfsal bakış açısı Kürt meselesinde de temel referans noktamız.

Marksizm, *Praksis* Dergisi için, sadece, belirli konularda doğru siyasal konumlanışı inşa etmenin temel unsurlarını sağlayan bir ilkeler manzumesini değil aynı zamanda toplumsal gerçekliğe derinlemesine nüfuz etmeyi mümkün kılan bir epistemolojik konumlanışı ifade ediyor. Bu bakımdan Kürt meselesine sınıfsal bir pencereden bakmak demek, onun bugüne kadar anaakım sosyal bilimlerin görüş alanına girmemiş boyutlarını mercek altına almak, bu boyutları birbiriyle ilişkilendirmek ve buradan bütüncül bir kavrayışa ulaşmaya çalışmak demektir. Bu açıdan *Praksis* Dergisi için "Kürt meselesi" sadece, Marksistlerin "ulusal soruna" dair siyasal ilkelerini sıraladıkları bir polemik düzlem değil, kendi özgüllüğü ve tarihselliği içinde anlaşılması ve açıklanması gereken ve bu açıklama çabası içerisinde tarihsel materyalist yöntemin işler kılınabileceği bir toplumsal gerçekliktir. Türkiye'deki Marksistlerin ve sosyalistlerin Kürt meselesi konusunda bu teorik konumlanış üzerinden "bilgi" üretme konusunda bugüne kadar yeterli bir birikim ortaya koyamadıkları düşünüldüğünde *Praksis* Dergisi 28. ve bundan sonraki 29. Sayısıyla mevcut sosyal bilimsel ilginin artmasını teşvik ederek, bu açığın kapatılmasına bir nebze de olsun katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Dergimizin daha önceki sayılarında çıkan yazılarda vurgulandığı gibi tarihsel materyalistler için sınıf, toplumsal tabakalaşmada bir konum veya kategori olmanın ötesinde toplumsal gerçekliğin ve değişimin yapıcı ögesi ve ilişkisidir. Sınıf kavramı bu açıdan bir bütün olarak toplumsal üretim ilişki-

leri içerisindeki konumlanışları, çelişkileri, mücadeleleri ve bunların genel olarak siyasal ve ideolojik düzeylere yansımalarını içerecek derecede geniş bir kapsama sahiptir. Bu haliyle sınıfsal bakış açısı öncelikle içinde yaşadığımız toplumsal gerçekliğin mahiyetine, yapısına ve değişim dinamiklerine yönelik üretim ilişkilerine odaklı genel bir kavrayışa ve çerçeveye sahip olmamızı, daha sonra da bu gerçekliğin öğelerini (ya da parçalarını) bu genel çerçevenin içerisine yerleştirmeyi içerir. Konumuz özelinde ise bu bakış açısı Kürt meselesini Türkiye kapitalizminin genel özellikleri ve onun sınıf temelli politik ve ideolojik yapılanması içerisine yerleştirmek, yani Kürt meselesini bir bütün olarak Türkiye'deki kapitalist toplumsal formasyonun sınıfsal ilişki ve çelişkilerini yansıtan bir alan olarak görmek anlamına gelir. Bu perspektifin "sınıfı" etnisiteyi açıklayacak veya onunla ilişkilendirilecek bir kimlik, kategori veya sabit değişken olarak görmeyi dışladığı, bunun yerine sınıfı Kürt meselesinin içerisine yerleştirileceği toplumsal bütünlüğün yapıcı ve dönüştürücü ilişkisi olarak kavramayı içerdiğini belirtmek gerekir.

AKP iktidarından önce Türkiye'de uzun süredir hakim olan tarihsel bloğun yaşadığı hegemonya kriziyle birlikte son yıllarda özellikle akademide Kürt meselesi ele alınırken ülkedeki Kürt kimliğini ve varlığını inkar eden devlet yaklaşımının itibarını yitirmeye yüz tuttuğu ve ciddiye alınmamaya başlandığı bir gerçek. Öte yandan kategorik inkara dayalı eğilimin alternatifi olarak ortaya çıkan "otoriter devlet-mağdur Kürt kimliği" ikiliği merkezinde ilerleyen, siyasal demokrasıcılık diye adlandırabileceğimiz yaklaşımların sınırlılıklarını ortaya koyma ve bu yaklaşımları aşacak bir çerçeve geliştirme işi de hala bir ihtiyaç olarak karşımızda duruyor. Bu ihtiyaç, Kürt meselesi tartışılırken başvurulmuş çeşitli olgulara ve kavramlara tarihsel materyalist bir içerik kazandıran ve sınıfsal bakış açısının içinden yeni kavramlar ve çerçeveler çıkaran üretimler ortaya konulduğu oranda giderilebilir. Bu ihtiyacı karşılayacak tarihsel materyalist bir yaklaşımın Kürt meselesinin taraflarından biri olarak tanımlanan "devlete" baktığında gördüğü şey kendine ait bir rasyonaliteye ve geleneğe, bağımsız çıkarlara ve hiç değişmeyen otoriter bir öze sahip soyut bir kendilik değil Türkiye'deki sınıf oluşum süreçleri içerisinde şekillenen ve kurumsallaşan, sınıf ilişkilerinin ve mücadelelerinin gelişim seyri içerisinde sürekli kendisini yeniden üreten ideolojik ve politik aygıtlar bütünü olacaktır. Marksistlerin Kürt meselesinde sorunsallaştırdığı "devlet" böyle bir devlettir. Keza bu yaklaşımın içinden Kürtlere bakıldığında görülen şey de salt devletin otoriter politikalarının nesnesi, onun sorunlarının yansıdığı türdeş ve pasif bir etnik grup ya da kategori değil, Türkiye kapitalizminin çelişkili gelişimi içerisinde sürekli değişen ve aynı zamanda bu çelişkili yapıya engeller çıkaran ve dönüşmeye zorlayan, içerisinde onu aşmaya katkıda bulunacak unsurlar barındıran karmaşık bir toplumsal-siyasal dinamik olacaktır. Bu dinamik bugün savaşın yarattığı zorunlu göçler neticesinde ülkenin dört bir yanına saçılan binlerce mülksüzleştirilmiş Kürt emekçisinin/proleterinin Türkiye kentlerinin siyasal, demografik ve mekansal yapılanmasında tetiklediği büyük ölçekli değişimlerde kendisini açığa vurmaktadır. Kürt hareketinin Diyarbakır, Van ve Hakkari gibi şehirlerde dahi bir yerel iktidar unsuru haline gelmesinde rol oynayan bu dinamik, aynı zamanda hareketin kendisini emek odaklı mücadelelerin bir parçası olarak konumlandırmasında önemli pay sahibidir. Tarihsel materyalist yaklaşım bu dinamiği Türkiye kapitalizminin bütünsel gelişimi içerisinde değerlendirebildiği oranda, Kürt meselesinin sürekli değişen yapısını ve bu değişen yapı karşısında geliştirilebilecek özgürlükçü/eşitlikçi siyasi stratejinin ne olabileceğini daha doğru bir temelde kavramanın aracı olabilir.

Filistin, İrlanda, Bask benzeri gecikmiş bir ulusal mesele olduğu kabul edilen Kürt sorununun kendisi ve çözümü 30 yıllık çatışmalı sürecin sonunda gelinecek noktada daha da karmaşık ve uluslararası bir hal aldı. Bugün hangi aracın, talebin asgari, hangilerinin maksimalist olduğunu tespit etmenin güçlüğü de bundan kaynaklanmaktadır. Bir yandan feminist, özgürlükçü, ekolojist, özyönetimci, anti-tekelci vurgularla yüklü, liberal yazarların totaliterlikle suçladığı bir sosyal devrim programına denk düşen "demokratik özerklik" türü çözüm modelleri öne sürülürken, bir yandan da yürütülen müzakerelerde "barış"ın koşulları olarak anadilde eğitim, genel af, anayasal tanınma gibi ulusal demokratik

taleplerin öne çıktığı görülüyor. Tüm bu farklı talepler, aktörler ve eğilimlerin varlığında önümüzde Kürt meselesi konusunda koyu bir belirsizliğin durduğu ve sorunun kısa vadeli çözümünün zor olduğu açığa çıkıyor. Zira devletle Kürt hareketinin değişik tarafları asgari bir zeminde anlaşsalar dahi, Kürtlerin her kesiminden farklı şekillerde dillendirilen ulusal kimliğe dayalı taleplerle, Kürt halkının yoksul kır ve kent emekçilerinin toplumsal adalet taleplerinin etkileşimi içinde bu sorun uzunca bir süre Türkiye halklarının gündeminde yer almaya devam edecektir.

1990'lı yılların zorunlu göç dalgası sonucunda Kürt göçmenlerin kentlerdeki kapitalist üretim ilişkilerinin çarklarına daha fazla dahil olması ve böylelikle de aynı kent mekanında kapitalizmin sonuçlarını en ağır bir şekilde deneyimlemeye başlaması sosyalistlerin ve Marksistlerin önüne yeni bir gündemi getirmiştir. Bu gündem Türkiye özelinde sınıf mücadelesine, sermaye birikimine ve iktisadi krizlere yönelik çözümlemeler yaparken etnisiteyi ve sınıfı birbirinden ayrı kimlikler olarak gören yaklaşımın ötesine geçmeyi ve etnisiteyle ilişkili toplumsal süreçleri yukarıda özetlediğimiz sınıfsal bakış açısının temel oluşturduğu bütünlük içinde ele almayı her zamankinden daha fazla gerektirmektedir. Kırdaki ve kentte en ağır işleri yapan Kürt mülksüzlerinin/emekçilerinin yaşam ve çalışma koşulları Türkiyeli emekçilerle birlikte ortak bir gelecek ve toplumsal kurtuluş perspektifi çevresinde mücadele etmesini gerekli kılıyor.

Praksis'in bu konuya ayıracağı iki sayıyla böyle bir perspektifin dört başı mağrur bir şekilde ortaya koyulacağını söylemek gerçekçi bir iddia olmaz. Öte yandan bu perspektifi tam olarak işletemese de onunla uyumlu yanlar taşıyan, onun geliştirilmesine katkıda bulunan ve bundan sonraki daha kapsamlı teorik çalışmalar için malzeme sağlayacak çalışmalara yer vermenin başlı başına önemli bir katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Praksis'in elinizdeki 28. Sayısındaki yazıları seçerken bu amacı gözetmeye çalıştık. 29. Sayı için bu çerçeveye uyumlu yazılarınıza halen açığız.

Sayımız Cuma Çiçek'in etnisite ile sınıf ilişkisine dair bir çerçeve çizmeye çalışan makalesiyle açılıyor. "Etnik ve Sınıfsal İnşa Süreçleri Bağlamında Kürt Meselesi: Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Özerklik" başlığını taşıyan makalede, Kürt meselesi konusunda biri "etnik", diğeri "sınıfsal" olmak üzere iki ayrı okumanın olduğunu belirten Çiçek, her iki okumanın da sınıfsal ilişkiler ve etnik kimlikler arasındaki dinamik etkileşimi ve oluşturdukları bütünlüğü göremediğini söylemektedir. Halbuki, genelde geç kapitalizmin ulus-devletlerinde yaşayan göçmenler, azınlıklar ve ezilen kimliklerin, özeldede Türkiye'deki Kürt halkının işgücü ve konut piyasasındaki güvencesiz, kırılgan, eğreti konumları, yaşam ve çalışma koşullarının olumsuzlukları düşünüldüğünde, ne etnisiteden arındırılmış sınıfsal ilişkiler, ne de sınıfsal ilişkilerden muaf bir etnisite tartışması yürütülebilir. Çiçek'in sınıfsal konum ve etnik kimliğin deneyimlenmesinin günümüz Türkiye'sinde derinleşen ilişkiseliliğini Kürt meselesi üzerinden ortaya koymaya çalışan yazısını sayımız açısından değerli kılan önemli bir özellikse, Kürt Hareketinin son yıllarda savunduğu "demokratik özerklik" önerisini bu temelde değerlendirmeye çalışmasıdır. Sahip olduğu perspektif, sorunsallar ve güncelliği nedeniyle bu yazının yeni yazı ve tartışmaları kıs-kırtacağını umuyoruz.

Sınıfta etnisitenin iç içe geçişinde 1990'larda büyük ölçüde köy boşaltmalar nedeniyle yaşanan zoraki göçün rolü yadsınamaz. Türkiye'nin hem doğusunda hem de batısında pek çok büyük kentten sosyal ve mekansal dokusunu ve sorunlarını ciddi biçimde etkileyen zoraki göç, işgücü piyasasını, emek kontrol mekanizmalarını ve yeniden üretim süreçlerini de değiştirmiştir. İstanbul'daki kentsel yapının dönüşümü üzerine çalışmalarıyla tanınan Jean François Perouse'un "İstanbul'a Kürt Göçleri: Yeniden İnşa Edilmesi Gereken Bir Araştırma Konusu" başlığını taşıyan makalesi son dönemlerde gerek medyada gerekse akademik dünyada bir "ilgi nesnesine" dönüşen söz konusu göç süreci üzerine yapılmış çalışmaların genel bir değerlendirmesini ve eleştirisini ortaya koyuyor.

Perouse'e göre her ne kadar farklı bakış açılarının ürünü olsalar da bir yandan Kürt göçünün artışı karşısında şehrin eski yapısının bozulduğu yakınmasıyla Kürt karşıtı bir söylem üreten medya metin-

lerinde hem de bu göçün Kürtler üzerinde yarattığı mağduriyetler karşısında korumacı ve şefkat temelli fikir üreten akademik yayınlarda, göç eden Kürtlerin türdeş bir topluluk olarak kavranmasından kaynaklı bir çarpıtma söz konusu. Perouse etnik kimliği sabit ve homojen bir kategori olarak ele alan bu eğilimlerin karşısında etnisiteyi belirli bir zaman, mekan ve toplumsal ilişkiler ağı içerisinde oluşan bir toplumsal süreç olarak tarif eden bir yaklaşımın gerekliliğini vurguluyor. Perouse ilk olarak 2011 yılında Fransızca olarak *Etudes Rurales* dergisinde yayımladığı bu yazısını Praksis için yeniden gözde geçirip genişletti ve Selim Sezer'in çevirisiyle dergimize sundu.

1990'larda yaşanan zorunlu Kürt göçünün bir diğer sonucu, özellikle Batı kentlerinde yaşanan sorunlar ve gerilimlerin müsebbibi olarak önce "Doğulular", 2000'li yıllarda da Kürtleri gören bir algının yerleşik hale gelmesidir. Bizim *taniyarak dışlama* diye kavramlaştırdığımız bu tutum, Kürt sorununun çözümsüzlüğü ve yaşanan çatışmalı ortamın yol açtığı acıların yanı sıra, günümüz kapitalizminin hakim politikalarının olumsuz sonuçlarının suçlusu olarak da Kürtleri görüyor. Devletin ve yerel yönetimlerin sosyal yeniden üretim işlevi gören hizmetlerden çekildiği ve bakıma muhtaç olacak kadar kötüleştirilmiş kent yoksullarına hayırseverlik odaklı geçici rahatlamalar vaat etmekle yetindiği kent merkezlerinde, iyiden iyiye yoksullaşan emekçilerin belirli klişelerle yaftalanması dünya kapitalizminin tarihsel bir gerçeğidir. Türkiye'de de yoksulluk, hırsızlık, gasp, kap-kaç kentsel suçlar ve altyapı yetersizlikleri gibi kapitalizmin neoliberal aşamasına eşlik eden görünümünden Kürtleri sorumlu tutan yaygın tutumun çözümlenmesi açısından Zeynep Gönen'in dergimizin bu sayısında yer alan "Yoksulluğun Suçlaştırılması, Suçun İrksallaştırılması: Kapitalizmin Tarihsel Mirası ve Türkiye Örneği" başlıklı yazısı oldukça ön açıcı. Gönen bu yazısında suç ve suçluluk üzerinden ırksallaştırma ve dışlama süreçlerinin kapitalizmin evrensel tarihine içkin bir olgu olduğunu gösterdikten sonra ve bu olgunun Kürtler üzerinden Türkiye'de ne zamandan beri ve nasıl inşa edildiğini İzmir'deki araştırmasına dayanarak yetkin biçimde ortaya koyuyor. Gönen ırksallaştırma süreçlerini toplumsal/gündelik hayatın, güvenlik kurumlarının ve medyanın birbirleriyle ilişkili bir şekilde oluşturduğu ideolojik/politik ortam içerisinde ele alarak suçluluk üzerinden kurulan egemen Kürt algısına dair bütünlüklü bir çerçeve sunuyor. Bunun yanı sıra Gönen'in düşüncelerine eşlik eden ırk, sınıf ve suç üzerine kurduğu teorik ve tarihsel çerçeve, Türkiye'de oldukça az gelişmiş bir alan olan eleştirel "suç ve suçluluk" çalışmaları için son derece faydalı başlangıç önermelerini içeriyor ve bu haliyle de öncü bir çalışma olma niteliği taşıyor.

Egemen bakış açısının "kır", "maganda" diye bir yandan aşağılayıp, diğer yandan korku kaynağına, potansiyel suçluya dönüştürdüğü işsiz, bıçkın/kavgacı, mahalle delikanlısı tipolojisinin Diyarbakır gibi başka bir kentin kültüründe ne kadar farklı bir konuma sahip olduğunu 1990'lı yıllarda Özgür Gündem gazetesi çizeri Doğan Güzel'in *Qırax* adlı çizgi bandında görüp sevmiştik. Yonca Yücel Güneş de "Diyarbakır: *Qırax* Bir Çizgiden Diyarbakır'ı İzlemek" isimli sayımızın dördüncü makalesinde, söz konusu karikatür bandı üzerinden –ancak onunla sınırlı kalmayan bir bilgi birikimine yaslanarak– Kürt coğrafyasının ve "meselesi"nin merkezi sayılan Diyarbakır'da söz konusu yıllarda savaş, devlet şiddeti, faili meçhuller, zoraki göç, işsizlik, yoksullukla çerçevesi çizilen gündelik hayatın farklı boyutlarını ortaya koymaya çalışıyor. *Qırax*, başkarakter Keko'nun yakındığı bir şimdi, özlem duyduğu bir geçmişin ürünü bir sosyo-politik bedendir ve onun Kürt meselesinin gündelik politik alanına geliştirdiği duyarlılıkla kendisini yeniden üretmektedir. Yücel, *Qırax* çizgi bandında yer alan ve egemenlik veya iktidar ilişkilerinin yeniden üretildiği ve kırılmaya uğradığı alanların oluşturduğu anlam kümelerine yapılan göndermelerin altını çizmeye çalışırken, hayatı dönüştüren eylemle bu eylemin bilgisi arasındaki ilişkinin açıklanmasındaki güçlüklerle de işaret etmektedir. Keko karakteri başta olmak üzere, *Qırax*'taki (Diyarbakır'da) kişilerin dünyası ve sosyal ilişkilerinin, 1980'li yıllardan beri Kürt coğrafyasında yaşanan isyan, çatışma, bastırma ve direniş süreçlerinin kırdı ve kentte neden olduğu değişiklikler bağlamında temsil edilmesi Doğan Güzel'in çizgi bandının en büyük başarısıdır. *Qırax*'ın kentle-bölgeyle ilgili yapılmış sosyal bilimsel araştırmaların çoğundan çok daha başarılı olması da

Yücel'in "gündelik hayatın basitçe bir inceleme nesnesi haline getirilemeyeceği" önermesini doğru-
lamaktadır. *Qırx* bandını bilenlerin ilk yöneleceği yazıyı tüm okurlarımızın ilgiyle okuyacağını umu-
yoruz.

Sosyo-kültürel yapısı, yaşadığı olaylar, çektiği sıkıntılar ve mücadele geleneğiyle "bölgenin"
Diyarbakır'dan sonra en fazla ilgiye mazhar olmuş noktası kuşkusuz Dersim'dir. Sayımızda, bazı açılardan ne Türkiye bütününe, ne de Kürt coğrafyasının diğer kısımlarına benzeyen, kendine özgü bir "yer" olan Dersim (Gümüş Kapı)'in bugününe ilişkin bir yazıya da yer veriyoruz. Ş. Gürçağ Tuna ve Bayram Güneş'in kaleme aldıkları "Munzur'dan Şirket Yaratmak" başlıklı yazıda, Munzur Su diye bilinen markayla tanınan anonim şirket üzerinden, Türkiye'de kapitalist ilişkilerin en az gelişmiş olduğu bölgelerden biri olan Dersim'de sermaye birikiminin çelişkili dinamikleri ele alınıyor. Yörenin, radikal/"devrimci" sol siyasal kültür, ideoloji ve söylemin baskınlığı nedeniyle kapitalist üretim ilişkilerine alternatif modeller için bir uygulama zemini olma potansiyeli taşıdığını söyleyen Tuna ve Güneş, Munzur A.Ş.'nin 1999'dan bugüne kuruluş ve gelişim sürecini anlatırken, Türkiye'deki (radikal) sol siyasetin günümüzde teori-pratik gerilimini pek de başarıyla yönetemediğini söylemektedir. Tuna ve Güneş bahsedilen bu muhalif "potansiyelin", Munzur A.Ş.'nin kendi çıkarını Dersim'in çıkarı diye sunmadaki başarısı karşısında, Zel Dağı'nın karı gibi erimekte olduğunu belirtmektedir. Yazı, solun bu başarısızlığına işaret etmenin yanında, yöre gerçekliğini sermaye birikim süreçleri, yerel işgücünün durumu, sınıf ilişkileri açısından değerlendirmek, daha genel düzlemde de kültürel-yerel değerler ile kapitalizm arasındaki ilişkiyi anlamak bakımından önemli ipuçları sunmaktadır.

Sayımızın son yazısı ise yakın zamanda *İki Tarafı Evlat Acısı* adlı kitabı yayımlanan Burcu Şentürk'e ait. "Başkalarının Yası Daha Az Tutulur" başlıklı yazıda Şentürk, Johan Galtung'un "Barış Çalışmaları" yaklaşımından hareketle, çocuklarını yaşanan çatışmalarda kaybetmiş PKK mensuplarının ailelerinin barışa, Kürt sorununun çözümüne ilişkin duygu ve düşüncelerini, asker ailelerinin görüşlerine de göndermeler yaparak anlatıyor. Kürt sorununda son dönemde yaşanan gelişmelere, güvenlikçi, "terörle mücadele"yi ön plana alan yaklaşımın olumsuzluklarına da değinilen yazıda Şentürk, Kürt sorununda kalıcı barışın yolunun, üç tür şiddetin ortadan kaldırılmasından geçtiğini belirtmektedir. Galtung'un doğrudan, yapısal ve kültürel şiddet olarak sınıflandırdığı üç şiddet türü eş zamanlı biçimde ortadan kaldırılmadıkça Türkiye'deki Kürt sorununun da silahlı çatışmanın da barışçıl bir çözüme kavuşması mümkün olmayacaktır. Bu şiddet türlerinin neleri içerdiği ve ailelerin (halkın) bunları nasıl deneyimlediklerinin ayrıntılı biçimde anlatıldığı yazıda, barış ortamının doğrudan şiddetin önlenmesiyle sağlanamayacağını, onunla ilişkili olan ve en az onun kadar çatışmalara zemin hazırlayabilen yapısal şiddetin ve bu iki şiddet türünün meşrulaştırıcısı olarak kültürel şiddetin bitirilmesiyle yaratılabileceği iddia edilmektedir.

Bu sayıyı ve gelecek sayımızı Praksis kurucularından, Bingöl Karer doğumlu, Kürt arkadaşımız Sevilay Kaygalak'a adıyoruz. Anısı hep bizimle olacak, halkının ve Büyük İnsanlığın sosyal kurtuluş mücadelesinde, özgürlük yürüyüşünde yaşayacak.